

Physical Education Methods in the context of Inclusive Education

Μέθοδοι διδασκαλίας της φυσικής αγωγής στα τμήματα Συνεκπαίδευσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Συνεκπαίδευση είναι η πρακτική η οποία εντάσσεται στη γενικότερη οπτική του κοινωνικού μοντέλου θεώρησης της αναπηρίας, κατά την οποία οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κάνουν χρήση του δικαιώματός τους να συμμετέχουν ισότιμα στην παρεχόμενη γενική εκπαίδευση. Η οργάνωση του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο σχολικό πλαίσιο Συνεκπαίδευσης, που στοχεύει στην ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων, στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και στη διαμόρφωση μιας υγιούς στάσης απέναντι στον αθλητισμό και την άσκηση χωρίς περιορισμούς και προκαταλήψεις, αποτελεί πολυεπίπεδη διαδικασία. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει παρουσίαση των μεθόδων διδασκαλίας της φυσικής αγωγής στα τμήματα Συνεκπαίδευσης, βασισμένη σε βιβλιογραφική ανασκόπηση. Όπως φαίνεται όλοι οι ερευνητές συμφωνούν με την άποψη ότι η Συνεκπαίδευση παρέχει μεγαλύτερα οφέλη σε όλους τους εμπλεκόμενους από ότι η διαχωρισμένη εκπαίδευση. Για να υλοποιηθεί όμως με επιτυχία θα πρέπει το μάθημα να είναι καλά σχεδιασμένο. Αυτό προϋποθέτει την αξιολόγηση αναγκών των μαθητών, την επιλογή των στόχων της διδασκαλίας, την επιλογή των κατάλληλων προσαρμογών περιβάλλοντος, μεθόδου και αντικειμένου διδασκαλίας. Οι πληροφορίες αυτές οδηγούν στην κατάρτιση του Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος του μαθητή.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:

Μέθοδοι διδασκαλίας, Συνεκπαίδευση, Φυσική αγωγή, inclusive education

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φυσική αγωγή ως μάθημα και ο αθλητισμός γενικότερα, έχουν σαφή επίδραση στην ταυτότητα των παιδιών και των νέων, αλλά και στις στάσεις τους προς τη φυσική δραστηριότητα, τον εαυτό τους και τους άλλους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους (Sherrill, 1993). Η φυσική αγωγή ως μάθημα στα σχολεία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στοχεύει στο «να συμβάλει κατά προτεραιότητα στη σωματική ανάπτυξη των μαθητών και παράλληλα να βοηθήσει στην ψυχική και πνευματική τους καλλιέργεια καθώς και στην αρμονική τους ένταξη στην κοινωνία» (ΦΕΚ. Τεύχος Β', αρ. φύλου 304/13-03-03, παράρτημα, Τόμος Β, σελ 4281). Η υπάρχουσα όμως δομή της φυσικής αγωγής έχει δημιουργηθεί για να εξυπηρετεί τις ανάγκες του πληθυσμού των γενικών σχολείων ο οποίος μόλις πριν λίγα χρόνια άρχισε να περιλαμβάνει άτομα με αναπηρία. (Armstrong, 2003). Προάγει μορφές κίνησης και αθλημάτων οι οποίες αποκλείουν τη συμμετοχή κάποιων ατόμων και ιδιαίτερα αυτών με κινητικά προβλήματα (DePauw & Susan, 2005). Τα τελευταία χρόνια με την εμφάνιση της τάσης, η γενική εκπαίδευση

και κατ' επέκταση το μάθημα της φυσικής αγωγής να περιλάβει και άλλους μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτούς που είχε, εμφανίστηκε η ανάγκη να διευρυνθεί και να εμπλουτιστεί ο τρόπος διδασκαλίας της ύλης.

Σήμερα υπάρχουν τέσσερις διακριτές καταστάσεις αγωγής των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης (Χαρούπιας, 2003), η ένταξη, η συνεκπαίδευση, η ενσωμάτωση και η ισότιμη συνεκπαίδευση ή συμμετοχική εκπαίδευση (inclusive education). Κάθε μία από τις μορφές αυτές έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Στο παρόν κείμενο θα αναφερθούμε μόνο στην τελευταία και κατά την άποψή μας περισσότερο αποτελεσματική προσέγγιση τη συμμετοχική εκπαίδευση. Ο όρος «inclusive education» θα αποδίδεται ως συνεκπαίδευση με την έννοια της ισότιμης συμμετοχής των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη γενική εκπαίδευση και όχι με την έννοια της τοποθέτησής τους απλώς στο ίδιο σχολικό περιβάλλον (Lieberman, 2009). Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει παρουσίαση των μεθόδων διδασκαλίας της φυσικής αγωγής στα τμήματα Συνεκπαίδευσης, βασισμένη σε βιβλιογραφική ανασκόπηση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η έννοια της Συνεκπαίδευσης

Οι τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίζονται από τη δυναμική επιστροφή στα κοινωνικά δρώμενα των ατόμων που βιώνουν την αναπηρία (Oliver, 1996). Η οπτική του κοινωνικού μοντέλου εστιάζει στο βίωμα της αναπηρίας μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Μεταφέρει στο επίκεντρο της κοινωνικής παρατήρησης τις δυνατότητες του ανθρώπου με αναπηρία και θέτει τις βάσεις για την αλλαγή των κοινωνικό-πολιτικών δομών που παρεμποδίζουν την ισότιμη συμμετοχή του στις δομές μιας κοινωνίας και τους οδηγούν σε ποικίλλων μορφών εξάρτηση (Barnes, Mercer & Shakespeare, 2005). Σε αυτά τα πλαίσια ο Oliver (1996), ορίζει το φαινόμενο της αναπηρίας ως εξής: Αναπηρία είναι η απώλεια ή ο περιορισμός των ευκαιριών για την ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία εξαιτίας σωματικών ή κοινωνικών εμποδίων.

Με άλλα λόγια η διαφοροποίηση από το «κανονικό» που εμφανίζουν τα ανάπηρα άτομα δεν οφείλεται στους λειτουργικούς περιορισμούς που η αναπηρία δημιουργεί, αλλά στην αποτυχία της κοινωνίας να αντιμετωπίσει τις «κανονικές» ανάγκες τους ως άτομα με λειτουργικούς περιορισμούς (Ζώνιου-Σιδέρη, 1998). Υπό αυτήν την οπτική, η σύγχρονη τάση που επικρατεί διεθνώς στην εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, είναι η ανάπτυξη της πολιτικής της συμμετοχικής εκπαίδευσης (inclusive education) στα γενικά σχολεία. Η συμμετοχική εκπαίδευση, ή «Ένα Σχολείο για Όλους» –όπως αναφέρεται στο Χάρτη του Λουξεμβούργου του 1996 (European Agency for Development in Special Needs Education, 2003), παρέχει μία σημαντική βάση εγγύησης ισότητας ευκαιριών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες σε όλους τους τομείς της ζωής όπως εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση και κοινωνική ζωή (Hodapp, 2005). Αφορά στην προσπάθεια που καταβάλλεται για τη συνύπαρξη και συνδιδασκαλία των περισσότερων μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με τους συμμαθητές τους που δεν έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, σε κοινά σχολεία όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, και στις συνηθισμένες σχολικές τάξεις (European Agency for Development in Special Needs Education, 2001). Κατά την εισαγωγή των παιδιών με αναπηρία στα γενικά σχολεία μεταφέρονται και οι σημασιολογικές φορτίσεις της αναπηρίας (Hodapp, 2005). Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις της Allan (1999), περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά, στο σχολείο υιοθετείται ο επίσημος και ανεπίσημος κυρίαρχος λόγος για την αναπηρία όχι μόνο από τους εκπαιδευτικούς, αλλά και από τους άλλους μαθητές και τους γονείς. Βασικός παράγοντας για τη λειτουργία της συμμετοχικής εκπαίδευσης, είναι οι στάσεις των δασκάλων απέναντι στις ατομικές διαφορές στην τάξη, καθώς και η επιθυμία τους να επιτελέσουν το έργο τους αποτελεσματικά, απευθυνόμενοι στις ανομοιογενών χαρακτηριστικών ομάδες μαθητών τους (Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής, 2003). Οι στάσεις των εκπαιδευτικών φαίνεται ότι καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από προσωπικές εμπειρίες (Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής, 2003). Οι εκπαιδευτικοί που θέλουν να παρέχουν αποτελεσμα-

τική συμμετοχική εκπαίδευση, είναι σημαντικό να υποστηρίζονται στην εφαρμογή των πρακτικών ώστε να παρέχουν την καλύτερη ποιότητα εκπαίδευσης στους μαθητές τους χωρίς να μεταβάλουν το προσωπικό τους ύφος διδασκαλίας, αλλά εμπλουτίζοντας και βελτιώνοντας τα διδακτικά μέσα και τις πρακτικές που ήδη χρησιμοποιούν (European Agency for Development in Special Needs Education, 2003).

Η διαφοροποίηση από το «κανονικό» που εμφανίζουν τα ανάπηρα άτομα δεν οφείλεται στους λειτουργικούς περιορισμούς που η αναπηρία δημιουργεί, αλλά στην αποτυχία της κοινωνίας να αντιμετωπίσει τις «κανονικές» ανάγκες τους ως άτομα με λειτουργικούς περιορισμούς

Συνεκπαίδευση στη Φυσική αγωγή

Στο μάθημα της φυσικής αγωγής εκτός από την ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων δημιουργούνται συνθήκες κοινωνικοποίησης (MacLean, 2001), που πρακτικά σημαίνει ένταξη σε ομάδα φύλου, κοινωνικής τάξης και κουλτούρας. Η κοινωνική αυτή διαδικασία γίνεται μέσα από την επίτευξη της φυσικής ικανότητας και απόδοσης, και οι σχέσεις και οι διαφορές γίνονται πιο εμφανείς από ότι σε άλλα μαθήματα του σχολείου (Rouse, 2009). Έτσι υποστηρίζεται η εμφάνιση των στερεότυπων και των αποκλεισμών που ισχύουν στην κοινωνία για τα άτομα με αναπηρίες (Sherrill, 1993). Στα πλαίσια της Συνεκπαίδευσης με την κατάλληλη διαμόρφωση των κινητικών και αθλητικών δραστηριοτήτων τις παρεμβάσεις στο περιβάλλον, την εκπαίδευση των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία, η φυσική αγωγή μπορεί να γίνει ένα εργαλείο για την προώθηση της κατανόησης των κοινωνικών σχέσεων και της εισαγωγής νέας οπτικής όσον αφορά στο βίωμα της αναπηρίας.

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής στα γενικά σχολεία μπορούν να συνεκπαιδευτούν

- άτομα που ανήκουν στο συνήθη πληθυσμό που φοιτά στα γενικά σχολεία
- άτομα με αναπηρίες αισθητήριες και σωματικές
- άτομα με νοητικές αναπηρίες
- άτομα με διαταραχές συμπεριφοράς, προσωπικότητας και λόγου
- άτομα με μαθησιακές δυσκολίες

Μέθοδοι διδασκαλίας φυσικής αγωγής στα γενικά σχολεία

Στα αναλυτικά Προγράμματα του ΥΠΕΠΘ (ΦΕΚ. Τεύχος Β', αρ. φύλου 304/13-03-03, παράρτημα, Τόμος Β',σελ4286) αναφέρονται οι εξής στόχοι για την φυσική αγωγή:

Σωματικός τομέας (ψυχοκινητικός): ανάπτυξη των αντιληπτικών ικανοτήτων: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, αντίληψη μέσω αφής, ικανότητες συντονισμού β)ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων: απλές προσαρμοστι-

κές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες, περίπλοκες προσαρμοστικές δεξιότητες. β) ανάπτυξη φυσικών σωματικών ικανοτήτων: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία γ) προαγωγή της υγείας και ευεξίας και δ) καλλιέργεια του ρυθμού ε) ανάπτυξη της μη λεκτικής επικοινωνίας: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση.

Συναισθηματικός τομέας: α) ανάπτυξη κοινωνικών και ψυχικών αρετών, όπως συνεργασία, αυτοπειθαρχία, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και θετικής αυτοαντίληψης β) ανάπτυξη ηθικών αρετών όπως τιμιότητα, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας.

Γνωστικός τομέας: α) απόκτηση γνώσεων σχετικά με τη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό β) συνειδητοποίηση της ανάγκης για «Δια Βίου» άσκηση και της ωφέλειας που προκύπτει από αυτήν γ) εκτίμηση των αισθητικών στοιχείων των κινήσεων.

Όλοι αυτοί οι στόχοι πρέπει να καλλιεργούνται με προτεραιότητα στην ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων του μαθητών και μέσω αυτών στην καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων και η προαγωγή της υγείας τους. Όμως η τελική διαμόρφωση ενός μαθήματος φυσικής αγωγής που θα αναπτυχθεί σε μια τάξη είτε στην πρώτη είτε στη δεύτερη βαθμίδα της εκπαίδευσης αντανάκλα τη γενικότερη άποψη και τη στάση του καθηγητή της φυσικής αγωγής που θα πραγματοποιήσει το μάθημα (Rouse, 2009, Γούδας, Χασάνδρα, Παπαχαρίσης, Γεροδήμος, 2006)

Στο σχολικό εγχειρίδιο της φυσικής αγωγής για το Γυμνάσιο στα γενικά σχολεία, οι μέθοδοι διδασκαλίας που επιλέγονται από το φάσμα των μεθόδων (Γούδας, και συν.2006) και προτείνονται κυρίως είναι:

1. η μέθοδος του παραγγέλματος, ο μαθητής εκτελεί τις ασκήσεις ακολουθώντας τις αποφάσεις του καθηγητή
2. η μέθοδος της πρακτικής άσκησης, όπου ο ρόλος του μαθητή δεν είναι μόνο να εκτελεί την άσκηση, αλλά και να παίρνει τις αποφάσεις για τη διάρκεια, το ρυθμό της εξάσκησης κλπ. Ο καθηγητής είναι στη διάθεσή του για να του παρέχει ατομική ανατροφοδότηση.
3. η μέθοδος της αμοιβαίας διδασκαλίας. Στόχος αυτής της μεθόδου είναι οι μαθητές να μάθουν να ασκούνται με έναν μαθητή βοηθό. Ο βοηθός έχει το ρόλο του παρατηρητή και παρέχει ανατροφοδότηση στο συμμαθητή του που εκτελεί σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει θέσει ο καθηγητής.
4. η μέθοδος του αυτοελέγχου. Εδώ ο στόχος είναι να μάθουν οι μαθητές να εκτελούν μια άσκηση και να αξιολογούν οι ίδιοι την απόδοσή τους
5. η μέθοδος της καθοδηγούμενης ανακάλυψης. Ο καθηγητής ακολουθώντας μια σειρά ερωτήσεων προσπαθεί να βοηθήσει τους μαθητές να φτάσουν στη λύση του προβλήματος. Με αυτόν τον τρόπο λαμβάνουν ενεργό μέρος στη διαπίστωση της ορθότητας της πληροφορίας και η κριτική τους ικανότητα αυξάνεται.

Οι μέθοδοι αυτές οι οποίες θεωρούνται οι πιο αποτελεσματικές για την επίτευξη των στόχων της φυσικής αγωγής στα σχολεία, με τη δημιουργία κατάλληλου φυσικού περιβάλλοντος, υπο-

στηρικτικού κλίματος διδασκαλίας και υπό ακριβή και λεπτομερειακό σχεδιασμό του μαθήματος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη Συνεκπαίδευση όλων των μαθητών που θα πάρουν μέρος στο μάθημα (Block, 2007).

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η διδασκαλία της φυσικής Αγωγής στα τμήματα συνεκπαίδευσης

Οι μαθητές με αναπηρία στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο από αυτούς χωρίς αναπηρία. και η εκπαίδευσή τους μέχρι πριν λίγα χρόνια θεωρούταν αυτονόητο ότι έπρεπε να γίνει σε ειδικά σχολεία (Armstrong, 2003; Shakespeare, 1997). Μελετητές που υποστηρίζουν τη λογική της συμμετοχικής εκπαίδευσης σε όλα τα μαθήματα στο σχολείο και κατ' επέκταση στο μάθημα της φυσικής αγωγής θεωρούν ότι η ύπαρξη ενός καλοσχεδιασμένου προγράμματος Συνεκπαίδευσης υπερτερεί κατά πολύ της διαχωρισμένη εκπαίδευσης (Block, 2007.) Τα θετικά στοιχεία γενικεύοντας μπορεί να υποστηριχτεί ότι προσφέρονται σε όλους τους εμπλεκόμενους, τόσο στους μαθητές με αναπηρία όσο και στους αρτιμελείς συμμαθητές τους, τους διδάσκοντες και τους βοηθούς αν υπάρχουν (Lieberman, & Houston-Wilson, 2009).

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο σχεδιάζεται και υπαγορεύεται από το υπουργείο Παιδείας καθορίζει για όλα τα μαθήματα την διδακτέα ύλη και τα κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών (ΦΕΚ. Τεύχος Β', αρ. φύλου 304/13-03-03, παράρτημα, Τόμος Β), σύμφωνα με τη χρονολογική τους ηλικία ή το επίπεδο σχολικής απόδοσης, Σημαντικό στοιχείο επίσης είναι η συναισθηματική σταθερότητα του ατόμου, καθώς και η προσαρμοστική του ικανότητα έτσι ώστε να μην επηρεάζεται από αυτούς τους παράγοντες η σχολική του απόδοση (Τριλιανός, 1993). Ειδικότερα για το μάθημα της φυσικής αγωγής, η δυνατότητα που έχει ένας μαθητής με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να παρακολουθήσει το πρόγραμμα Συνεκπαίδευσης εξαρτάται επιπλέον από το είδος της αναπηρίας, τις μετατροπές στο περιβάλλον και τις προσαρμογές στον τρόπο διδασκαλίας, οι οποίες να είναι δυνατόν να εφαρμοστούν χωρίς να μειώνεται το ενδιαφέρον των μη αναπήρων μαθητών (Block, 2007, Lieberman, & Houston-Wilson, 2009, Mieke van lent, 2006, Rouse 2009, Sherrill, 1993).

Σύμφωνα με τον Block (2007), υπάρχουν δύο στοιχεία που καθορίζουν αν θα πρέπει να παρακολουθήσει ένας μαθητής πρόγραμμα φυσικής αγωγής, που έχει προσαρμοστεί ειδικά για αυτόν όσον αφορά στον τρόπο διδασκαλίας ή/και στην διδακτέα ύλη. Πρέπει ο μαθητής να καθυστερεί κατά ένα χρόνο για την πρωτοβάθμια ή δύο για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην αδρή ή στην ψυχοκινητική ανάπτυξή του ή αν λόγω μεγάλων κινητικών καθυστερήσεων ή δυσκολιών στη συμπεριφορά, δεν μπορεί να παρακολουθήσει το πρόγραμμα του γενικού σχολείου. Επίσης κατά τη National Association for Sport and Physical Education (NASPE) ενδείκνυται να εντάσσονται σε προσαρμοσμένα προγράμματα άτομα σε περίπτωση

που η βαθμολογία τους είναι 1,5 τυπικές αποκλίσεις κάτω από τη μέση τιμή στα τεστ που εξετάζουν τη σωματική και φυσική κατάσταση ή τις κινητικές δεξιότητες. Τα τεστ αυτά μπορεί να είναι βασικών κινητικών δεξιοτήτων, καθώς και δεξιοτήτων υγρού στίβου, χορού, ατομικά παιχνίδια, ομαδικά παιχνίδια και ή των αθλημάτων. Σε άλλες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα κατά την οργάνωση του ατομικού προγράμματος άσκησης για ένα μαθητή χρήστη αναπηρικού αμαξιδίου με χαλαρή παραπληγία, συνένεια κάκωσης του νωτιαίου μυελού, φυσιολογική ανάπτυξη του κορμού και των άνω άκρων και φυσιολογική νοημοσύνη ο καθηγητής φυσικής αγωγής μπορεί να επιτύχει καλά αποτελέσματα κάνοντας διευθετήσεις μόνο στο περιβάλλον.

Η οργάνωση του μαθήματος φυσικής αγωγής για επιτυχή Συνεκπαίδευση – Η οικολογική ή λειτουργική προσέγγιση
Σύμφωνα με τον Block (2007), δύο είναι τα μοντέλα προσέγγισης για την προσαρμοσμένη φυσική αγωγή: η οικολογική ή λειτουργική και η αναπτυξιακή προσέγγιση.

Η πρώτη αντανάκλα τη σχέση μεταξύ του μαθητή και του περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργεί και σχετίζεται με την εκμάθηση και άσκηση δεξιοτήτων που χρειάζεται για την κοινωνική του ενσωμάτωση στη σχολική τάξη ή γενικότερα στην κοινότητα στην οποία ζει. Έχοντας στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων που έχουν επιλεγεί και αξιολογηθεί ως χρήσιμες για τον μαθητή μπορεί να τον υποστηρίξει για παράδειγμα στην προετοιμασία του για την επόμενη σχολική χρονιά ή για να συμμετέχει σε κοινωνικές δραστηριότητες με συνομήλικούς του.

Στην αναπτυξιακή προσέγγιση η προσπάθεια επικεντρώνεται στην επίτευξη χαμηλότερων κινητικών λειτουργιών ώστε με την κατάκτησή τους να αναπτυχθούν και οι ανώτερες χωρίς απαραίτητα όμως να είναι δεξιότητες οι οποίες να συνδέονται με τις εξατομικευμένες λειτουργικές ανάγκες του μαθητή. Σε αυτήν την προσέγγιση οι στόχοι θέτονται και ο μαθητής αξιολογείται σε αυτούς και ενθαρρύνεται να τους πετύχει. Κριτική ασκείται σε αυτό το μοντέλο στο γεγονός ότι υπάρχουν μαθητές οι οποίοι παρόλη την εκπαίδευση δε θα κατακτήσουν ποτέ κάποια επίπεδα κινητικότητας και εκπαιδευόμενοι μέσω αυτής της προσέγγισης δεν θα έχουν προετοιμαστεί και δεν θα έχουν βρει λύσεις που θα διευκολύνουν την επιτυχή συμμετοχή τους στις καθημερινές κοινωνικές δεξιότητες (Block, 2007).

Στη συγκεκριμένη μελέτη προτείνεται η λειτουργική προσέγγιση.

Ένα πλάνο για την οργάνωση του μαθήματος σε τμήμα Συνεκπαίδευσης βασισμένο στην οικολογική ή λειτουργική προσέγγιση θα μπορούσε να αποτελείται από τα παρακάτω τέσσερα στάδια ως εξής:

1. Καθορίζεται το αντικείμενο στο οποίο θα εκπαιδευτεί ο μαθητής

Στο στάδιο αυτό θα προσδιοριστούν οι δεξιότητες που πρέπει να ασκηθούν ώστε ο μαθητής να μπορεί να συμμετέχει στις κοινωνικές ή αθλητικές δραστηριότητες που επιθυμεί. Για το σκοπό αυτόν καταρχήν θα γίνει μια αποτελεσματική αξιολόγηση με την οποία θα προσδιοριστούν οι δυνατότητες του παι-

διού. Υπάρχουν αξιόπιστα τεστ τα οποία μπορούν να δώσουν αυτές τις πληροφορίες. Επίσης μπορεί, να χρησιμοποιηθεί μια αξιολόγηση σε πραγματικές συνθήκες, στις καθημερινές δραστηριότητες του μαθητή (Lieberman, & Houston-Wilson, 2009). Στη συνέχεια θα τεθούν οι βραχυπρόθεσμοι και οι μακροπρόθεσμοι στόχοι για τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθητή.

2. Αναλύεται η διδακτική ύλη της γενικής φυσικής αγωγής που εμπεριέχει το αντικείμενο και δημιουργείται το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Αυτό είναι αναγκαίο γιατί τα κινητικά και μαθησιακά χαρακτηριστικά των μαθητών με αναπηρίες παρουσιάζουν σημαντικά μεγαλύτερη ποικιλία και ανομοιομορφία από ότι παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του «τυπικού» μαθητικού πληθυσμού. Αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι ο κάθε μαθητής ακολουθεί δικό του χωριστό πρόγραμμα ΦΑ και δε συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες αλληλεπιδρώντας με τους συμμαθητές του. Ο σχεδιασμός ενός Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος πρέπει όμως να βασίζεται στις ατομικές ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και μέσα από προσαρμοσμένες ομαδικές δραστηριότητες να καλύπτονται στο μέτρο του δυνατού οι προσωπικές του ανάγκες καθώς εξασκούνται οι κινητικές του δεξιότητες (Lieberman, & Houston-Wilson, 2009).

3. Καθορίζεται αν είναι αναγκαίο και ποιες προσαρμογές πρέπει να γίνουν

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του μαθήματος της ΦΑ, καθώς και οι στόχοι που έχουν τεθεί μέσω του ΕΕΠ και να υπάρχει επιτυχής Συνεκπαίδευση καλείται πολλές φορές ο ΚΦΑ να προσαρμόσει διάφορους παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη διαδικασία και την αποτελεσματικότητα του μαθήματος. Οι προσαρμογές μπορεί να αφορούν τροποποιήσεις στο περιβάλλον, στη μέθοδο διδασκαλίας και στον τρόπο που δομείται και παρουσιάζεται το αντικείμενο της διδασκαλίας.

• Προσαρμογές ως προς το αντικείμενο διδασκαλίας (curricular modifications)

Τρεις είναι κυρίως οι τροποποιημένες προσεγγίσεις που μπορούν να εφαρμόζονται κατά την παρουσίαση του αντικειμένου διδασκαλίας ώστε να συμμετέχουν και τα παιδιά με αναπηρία. Η πολυεπίπεδη προσέγγιση: Σε αυτήν την περίπτωση όλοι οι μαθητές εργάζονται ταυτόχρονα αλλά σε διαφορετικά επίπεδα, γίνονται μικρές αλλαγές στον εξοπλισμό ή στους κανόνες μιας αθλοπαιδιάς όπως να χρησιμοποιηθεί μια πιο ελαφριά μπάλα ή να σταθούν πιο κοντά στο στόχο, έτσι ώστε όλοι να μπορούν να ακολουθήσουν το πρόγραμμα (Block, 2007, Mieke van lent, 2006, Rouse, 2009 και Sherrill 1993). Η προσέγγιση αυτή απευθύνεται σε άτομα με μέτριο βαθμό αναπηρία και διευκολύνει την οργάνωση του περιεχομένου του μαθήματος διαβαθμίζοντας το βαθμό δυσκολίας (Μπάτσιου, Αντωνίου, Χατζηκώστα, 2003).

Η επικάλυψη της διδακτέας ύλης: Μέσα στο συνηθισμένο πρόγραμμα ο μαθητής με αναπηρία μπορεί για ένα χρονικό διάστημα να εκτελεί μια δραστηριότητα που εξυπηρετεί τους δικούς του στόχους. Χρησιμοποιείται για παιδιά με περισσότε-

ρους περιορισμούς.

Εναλλακτικές δραστηριότητες: Στην περίπτωση που το αντικείμενο που διδάσκεται δεν μπορεί να ενταχθεί στο εξατομικευμένο πρόγραμμα ενός μαθητή με αναπηρία, τότε ο μαθητής θα ασχοληθεί με τις δικές του δραστηριότητες παράλληλα με τους συμμαθητές του. Για να μην υπάρξει απομόνωση του παιδιού με την αναπηρία οι συμμαθητές του που δεν έχουν αναπηρία μπορούν εκ περιτροπής να συμμετέχουν στο δικό του αντικείμενο άσκησης.

• Προσαρμογές ως προς τις μεθόδους διδασκαλίας

Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν μπορούν να κυμαίνονται σε όλο το φάσμα μεταξύ των αναπαραγωγικών και παραγωγικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται και στη γενική Φυσική Αγωγή, όπως έχουν καταγραφεί από τους Mosston and Ashworth (Γούδας και συν., 2006): παραγγέλματος, πρακτικής άσκησης αμοιβαίας διδασκαλίας, αυτοελέγχου, συμπεριληπτική, καθοδηγούμενης ανακάλυψης, συγκλίνουσας ανακάλυψης, αποκλίνουσας ανακάλυψης, αυτόνομο σχεδιασμό του προγράμματος από τον ίδιο το μαθητή. Σύμφωνα με τον Block (2007) είναι ενδειγμένο στις τάξεις της Συνεκπαίδευσης να επιλέγεται και να χρησιμοποιείται από αυτές η μέθοδος που καλύπτει κάθε φορά καλύτερα τις ανάγκες της ομάδας.

Ο σχεδιασμός της ομάδας: μπορεί να γίνει με τους ακόλουθους τρόπους: (Block, 2007)

α) ατομική διδασκαλία, β) σε μικρές ομάδες των 3-10 ατόμων με έναν εκπαιδευτικό, γ) σε μεγάλες ομάδες ή με ολόκληρη την τάξη δ) ανάλογα με τη δραστηριότητα να υπάρχει διαφορετική σύνθεση κατά τη διάρκεια του ίδιου μαθήματος ε) να γίνεται διδασκαλία από συνομηλίκους ή από μαθητές μεγαλύτερης τάξης, οι οποίοι μπορεί να μην έχουν αναπηρία και να εκπαιδευτούν ως βοηθοί. Αυτός είναι ένας απλός και ανέξοδος τρόπος για να εξασφαλιστούν βοηθοί για το μάθημα με σαφή οφέλη και για τους αναπήρους και για τους μη ανάπηρους μαθητές. Η χρήση του όμως πρέπει να γίνεται με προσοχή ώστε να μην επιβαρυνθεί ο μη ανάπηρος μαθητής και να μην στιγματιστεί ο μαθητής με αναπηρία ως ανίκανος ή υποδεέστερος των συμμαθητών του και απομονωθεί. Για να αποφευχθούν αυτές οι αρνητικές συνέπειες θα πρέπει όλοι οι μαθητές να εκπαιδεύονται και να υποστηρίζουν όσους από τους συμμαθητές τους έχουν ανάγκη στο μάθημα της ΦΑ είτε έχουν αναπηρία είτε όχι. στ) Διδασκαλία σε σταθμούς, μικρά κέντρα που οι μαθητές μπορούν να ασκηθούν σε μια επιμέρους δραστηριότητα και στη διάρκεια του μαθήματος, κυκλικά να επισκεφτούν όλους τους σταθμούς. ζ) Ο κάθε μαθητής ασκείται μόνος του ακολουθώντας οδηγίες σε κάρτες ή ζητάει όταν χρειαστεί την καθοδήγηση ενός δασκάλου (self-paced).

Επιπλέον δύο άλλες μέθοδοι φαίνεται ότι έχουν καλά αποτελέσματα στη Συνεκπαίδευση :

Η συνεργατική μάθηση (Block, 2007 Mieke van lent, 2006; Rouse, 2009,) κατά την οποία τίθεται ένας στόχος, ο οποίος μοιράζεται και επιτυγχάνεται μέσω της συνεργασίας των μελών της ομάδας, πχ ο στόχος των 100 κοιλιακών επιτυγχάνεται ομαδικά, κάποιο μέλος μπορεί να παρουσιάσει τους 50 ενώ κάποιο άλλο τους 20, κάποιο τους 10 κλπ έτσι ώστε στο σύνολο να αθροίζονται 100 και να επιτυγχάνεται ο συνολικός στόχος.

Τέλος η αντίστροφη ενσωμάτωση (reverse mainstreaming) κατά την οποία σε τάξεις μαθητών με αναπηρία, ενσωματώνονται για τις ανάγκες του μαθήματος μαθητές χωρίς αναπηρία και συμμετέχουν στο μάθημα εκτελώντας τις ασκήσεις των μαθητών με αναπηρία χωρίς να τους βοηθούν ή να τους καθοδηγούν αλλά παίζοντας ουσιαστικά το ρόλο παραδείγματος για την εκτέλεση της κινητικής δραστηριότητας (Sherrill, C. 1993, Rouse, P. 2009, Mieke van lent 2006, Block, M. 2007).

Άλλες αλλαγές που μπορεί να γίνουν κατά τη διάρκεια του μαθήματος μπορεί να αφορούν τον τρόπο που παρουσιάζονται οι οδηγίες του μαθήματος πχ λεκτικά ή με εικόνες, την ώρα που γίνεται το μάθημα, γιατί κάποια παιδιά αποδίδουν καλύτερα το πρωί από το απόγευμα, τη διάρκεια της συμμετοχής, το επίπεδο δυσκολίας, το κίνητρο, την εξάλειψη των εξωτερικών παραγόντων που μπορεί να μειώνουν την προσοχή.

4. Καθορίζεται η υποστήριξη οικονομική, ηθική, τεχνική που πιθανόν θα χρειαστεί ο μαθητής και ανευρίσκονται αυτοί που θα την προσφέρουν.

5. Προετοιμασία του καθηγητή φυσικής αγωγής

Το έργο του καθηγητή φυσικής αγωγής και οι προσδοκίες που τρέφει ως δάσκαλος για τους μαθητές του με αναπηρία ή μη, οι οποίες δεν πρέπει να διαφέρουν (Μπάτσιου, Αντωνίου, Χατζηκώστα, 2003), είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για τη επιτυχή λειτουργία της συμμετοχικής εκπαίδευσης. Τέλος οι μαθητές και οποιοσδήποτε άλλος συμμετέχει ως βοηθός στην εκπόνηση τέτοιων προγραμμάτων θα πρέπει να είναι ενήμερος για την πορεία τους και να γνωρίζει επακριβώς τι πρέπει να κάνει, με ποιον τρόπο και σε ποιο σημείο της εκπαίδευσης πρέπει να παρέμβει.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Όλοι οι μαθητές με αναπηρία ή μη μπορούν να επωφεληθούν από αυτού του τύπου την εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της Συνεκπαίδευσης δεν αναμένεται οι μαθητές να προσαρμοστούν στις ανάγκες του σχολείου αλλά το σχολείο να ερευνησει, να ανακαλύψει τις ανάγκες όλων των μαθητών του στους τρεις βασικούς τομείς εκπαίδευσης, σωματικό, συναισθηματικό, γνωστικό και να προσαρμοστεί σε αυτές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ποιοτικότερης εκπαίδευσης αφού τα αντικείμενα διδασκαλίας προσαρμόζονται εξειδικευμένα στους μαθητές με στόχο τη βελτίωση καθενός με βάση τις δυνατότητες και σεβόμενοι τις επιθυμίες τους. Η ποικιλομορφία των αναγκών των μαθητών αντιμετωπίζεται μέσα από ένα ευρύ και ευέλικτο φάσμα αποφάσεων και δράσης που δεν εξαιρεί τους μαθητές με αναπηρία.

Η Συνεκπαίδευση είναι μια διαδικασία άρσης των εμποδίων ώστε αποκλεισμένες ομάδες να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στο πλαίσιο της γενικής αγωγής. Στη διαδικασία της συνεκπαίδευσης εμπλέκονται όλοι όσοι συμμετέχουν και στην εκπαιδευτική διαδικασία, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, κοινότητα. Όμως η υλοποίηση των προγραμμάτων κυρίως εξαρτάται από το τι κάνουν οι εκπαιδευτικοί μέσα στις τάξεις τους, το οποίο καθορίζεται από την εκπαίδευση που έχουν, την εμπειρία, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις τους καθώς και από παράγοντες εκτός σχολείου (τοπική και περιφερειακή κοινότητα, πολιτική, χρηματοδότηση, κ.τ.λ).

Το μάθημα της φυσικής αγωγής στα σχολεία στοχεύει στην ανά-

πτωξη των κινητικών δεξιοτήτων αλλά και στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και στη διαμόρφωση μιας υγιούς στάσης απέναντι στον αθλητισμό και την άσκηση. Στην προσπάθειά μας να εντάξουμε τη φυσική αγωγή στα πλαίσια της Συνεκπαίδευσης βασικός παράγοντας θα είναι οι δραστηριότητες του μαθήματος να προσαρμοστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνουν τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρίες και να προάγουν την ισότιμη συμμετοχή και τη συνεργασία των ατόμων ανεξάρτητα από το επίπεδο της σωματικής τους ικανότητας. Η δομή, η μορφή και οι κανονισμοί των αθλημάτων και των κινητικών δραστηριοτήτων δεν θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένα αλλά να εκλαμβάνονται ως τροποποιήσιμα μέσα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιδιώξουμε την ενσωμάτωση. Η σωματική δραστηριότητα είναι ζωτικής σημασίας και δικαιούνται να μπορούν να βιώσουν έναν υγιεινό τρόπο ζωής τα παιδιά με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Με βάση την αξιολόγηση ικανοτήτων που ο καθηγητής ΦΑ θα κάνει και τις προσωπικές επιθυμίες και λειτουργικές ανάγκες του μαθητή θα δημιουργηθεί το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του παιδιού (ΕΕΠ). Το σχέδιο πρέπει να περιλαμβάνει τα στοιχεία αξιολόγησης, τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν και τους στόχους με μετρήσιμους στόχους/δείκτες αναφοράς. Προσαρμογές ή τροποποιήσεις μπορούν να γίνουν κυρίως στους τομείς Διδασκαλίας, αντικείμενο μαθήματος, περιβάλλον. Ο όρος «προσαρμοσμένη φυσική αγωγή» ουσιαστικά σημαίνει φυσική αγωγή η οποία μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες κάθε παιδιού (Sherrill, 2004)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι διδακτικές προσεγγίσεις της γενικής φυσικής αγωγής εμπλουτισμένες με τεχνικές διαχειρίσιμες προσωπικών και περιβαλλοντικών παραγόντων παίζουν σημαντικό ρόλο για τη διδασκαλία της φυσικής αγωγής στα τμήματα Συνεκπαίδευσης. Με βάση αυτές μπορεί να οργανωθεί και να πραγματοποιηθεί το πρόγραμμα διδασκαλίας της ΦΑ με διδακτέα ύλη, αντικείμενο και περιβάλλον προσαρμοσμένα έτσι ώστε να καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε μαθητή με αναπηρία ή όχι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Allan, J. (1999).: *Actively seeking inclusion, pupils with special needs in mainstream schools*. Falmer Press, London.
- Armstrong, D. (2003).: *Experiences of special education. Re-evaluating policy and practice through life stories*. Routledge Falmer, London, New York.
- Barnes, C., Mercer, G., & Shakespeare, T. (2005 reprinted).: *Exploring disability. A sociological introduction*. Polity Press, U.K.
- Block, M. (2007).: *A teacher's guide to including students with disabilities in general physical education*. (3rd Ed.), Paul Brookes publishing co, Baltimore.
- DePauw, K & Susan, G. (2005).: *Disability Sport*. (2nd Ed.), Human Kinetics, U.S.A.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2001).: *Inclusive Education and*
- Lieberman, L., & Houston-Wilson, C. (2009).: *Strategies for inclusion. A handbook for physical educators* (2nd Ed.), Human Kinetics, U.S.A.
- MacLean, K. (2001). *Inclusive Teaching Guide*. <http://education.wayne.edu/wholeschooling/WSPress/LrngWrks/Incl%20Tch%20Gd%20Elementary.pdf>
- Mieke van Lent (2006).: *Count me in. A guide to inclusive Physical Activity, Sport and Leisure for Children with a Disability*. Joint Actions Project "Sports and Physical Activity for person with Disability-Awareness, Understanding, Action, Belgium.
- National Association for Sport and Physical Education (NASPE), <http://www.aahperd.org/naspe/standards/upload/Eligibility-Criteria-for-Adapted-PE.pdf>
- Oliver, M. (1996). *Defining Impairment and Disability: issues at stake*. In Barnes C., Mercer G. (ed), 'Exploring the Divide' Chapter 3, The Disability Press, 29-54, Leeds
- Papadopoulou, D. Kokaridas, D. Papanikolaou, Z. Patsiaouras, A. (2004).: *Attitudes of Greek physical education teachers toward inclusion of students with disabilities*. *IJSE*, Vol19, No.2, 104-111.
- Rouse, P. (2009).: *Inclusion in Physical Education. Fitness, motor and social skills for students of all abilities*. Human Kinetics, U.S.A.
- Shakespeare, T (1997).: *Cultural Representation of Disabled People: dustbins for disavowal?* In Barton L., Oliver M. (ed.) 'Disability Studies: Past, Present and Future' chapter 13, The Disability Press, 217 -233, Leeds
- Sherrill, C. (2004).: *Adapted Physical Activity Recreation and Sport. Cross - disciplinary and Lifespan*. (6th Ed), Mc Graw-Hill companies, New York.

Ελληνόγλωσση

- Hodapp, R. (2005).: *Αναπτυξιακές θεωρίες και αναπηρία. Νοητική καθυστέρηση, αισθητηριακές διαταραχές και κινητική αναπηρία*. Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Γούδας, Μ., Χασάνδρα, Μ., Παπαχαρίσης, Β., Γεροδήμος, Β. (2006).: *Φυσική Αγωγή, Α' Γυμνασίου, Βιβλίο εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Ανάπτυξη της Ειδικής Αγωγής (2003).: *Συμμετοχική Εκπαίδευση και Πρακτικές στη Σχολική Τάξη (Συνοπτική Αναφορά)*. www.european-agency.org.
- Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής (2003).: *Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη, ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ, Με την συνεργασία του Δικτύου Πληροφόρησης για την Εκπαίδευση στην Ευρώπη ΕΥΡΥΔΙΚΗ*. www.european-agency.org/publications/agency_publications/SNEurope/SNE.html
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α (1998).: *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Μπάτσιου, Σ., Αντωνίου, Π., Χατζηκώστα, Μ. (2003).: *Η Συνεκπαίδευση των παιδιών με και χωρίς αναπηρία στο μάθημα της φυσικής Αγωγής στο Σχολείο*. *Κοινωνική Εργασία*, 71, 177-188.
- Τριλιανός, Θ. (1993).: *Η παρώθηση ή πως καλλιεργείται στο μαθητή η έφεση για μάθηση*. (3η Έκδοση) Αθήνα
- ΦΕΚ. Τεύχος Β', αρ. φύλου 304/13-03-03, παράρτημα, Τόμος Β', σελ 4286
- ΦΕΚ. Τεύχος Β', αρ. φύλου 304/13-03-03, παράρτημα, Τόμος Β, σελ 4281
- Χαρούπιας, Α. (2003): *Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)* <http://www.epeaek.nesr.gr>